

Krzyżodziób świerkowy

SEBASTIAN BIELAK

Krzyżodziób świerkowy (łac. *Loxia curvirostra*) to barwny ptak wielkości wróbla, o charakterystycznie skrzyżowanej górnej i dolnej części dzioba (stąd nazwa). Długość jego ciała wynosi od 16 do 17 cm, rozpiętość skrzydeł 28 cm, a masa 30-44 g. Występuje w Eurazji oraz w Ameryce Północnej od Alaski, aż po Gwatemalę, gniazduje w lasach iglastych, głównie w borach obfitujących w świerki, sosny lub jodły, ale spotyka się go również w lasach liściastych ze znacznym udziałem drzew iglastych. W Europie występuje 11 podgatunków krzyżodzioba świerkowego, rozproszonych w izolowanych rejonach kontynentu (w górach oraz na wyspach), poza głównym obszarem występowania. Ptaki należące do poszczególnych podgatunków różnią się między sobą nie tylko rozmiarami czy ubarwieniem piór, ale również wielkością dzioba uzależnioną od rozmiarów szyszek, które najchętniej luskają. Niektóre z nich mają dzioby skrzyżowane w lewo, natomiast inne w prawo, co jest zapewne spowodowane lewo- lub prawoskrętnym układem łusek na szyszkach. Krzyżodziób świerkowy prowadzi koczowniczy tryb życia, tzn., że w zależności od dostępności szyszek przemieszcza się w granicach swojego zasięgu występowania. W Polsce ptak ten jest oceniany jako gatunek lęgowy (zakłada gniazda m. in. w Biebrzańskim Parku Narodowym), ale nieliczny (tzn., że jego statystyczne zagęszczenie wynosi od 1 do 10 par na 100 km² terenu), a wielkość krajowej populacji jest nieznana. Podlega ścisłej ochronie gatunkowej.

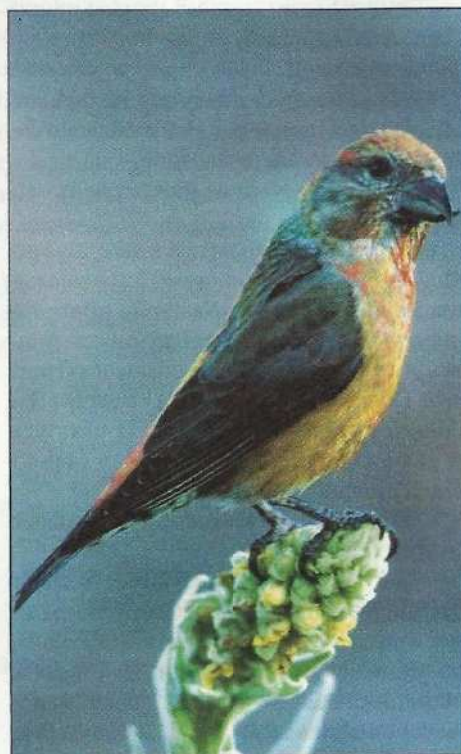
Gniazdo krzyżodzioba znajduje się na szczycie drzewa, przy pniu lub między gałęziami i choć uwite jest ze źdźbeł traw, mchu oraz drobnych gałązek, zawsze ma mocne, grube ściany. Od grudnia do maja (ale również w środku lata) samica składa w nim 3-4 zielonkawe jaja pokryte brązowymi plamkami, które następnie wysiaduje przez ok. dwóch tygodni. Piskletami opiekują się oboje rodzice przez 17 dni na gnieździe oraz potem, przez pewien czas, poza nim. Poza sezonem lęgowym ptaki żyją głównie w stadach. Dieta krzyżodzioba składa się niemal w całości z nasion drzew iglastych, głównie świerkowych, ale też sosnowych oraz modrzewiowych. W poszukiwaniu pożywienia zręcznie przeskakuje z gałązki na gałązkę albo przefruwa z drzewa na drzewo, siada na ziemi lub na kalenicach górskich szalassów. Najczęściej jednak przesiaduje na szczytach drzew i wtedy to najłatwiej jest usłyszeć jego dźwięczne oraz miłe dla ucha trele „gib gib, cok cok” lub „glip glip”. Ptaki te są całkowicie uzależnione od dostępno-

Krzyżodzioby przebywają też w dolinie Biebrzy w lasach mieszanych o wilgotnym podłożu

(fot. Sebastian Bielak)

ści szyszek, dlatego też, gdy w danym roku występuje ich nieurodzaj, wędrują w stadach w poszukiwaniu pokarmu nawet przez cały kontynent, a taka wędrownica na-

Krzyżodziób w pozie zaciekawienia

(fot. Dave Menke, USFWS)

zywana jest „nalotem”. W ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat na teren Polski gatunek ten dokonał kilkakrotnych nalotów, m. in. w roku 1962, 1976, 1990 oraz 1993.

Zazwyczaj przeloty krzyżodziobów rozpoczynają się już w maju (północ kraju) lub w czerwcu (w głębi Polski) i trwają odpowiednio aż do października lub listopada. W tym czasie pojawia się ich znaczna ilość, np. od 16 września do 31 października 1962 roku doliczono się pod Gdańskiem 1737 ptaków, co daje średni przelot 38 ptaków/dzień. Jedynie krzyżodzioby żywiące się nasionami sosny prowadzą prawie całkowicie osiadły tryb życia, gdyż ten gatunek drzew iglastych rzadko kiedy cierpi na nieurodzaj szyszek. W Polsce krzyżodzioby

świerkowe zakładają gniazda zasadniczo tylko w górach (Sudety i Karpaty) oraz w północno-wschodniej części kraju (Mazury i Podlasie), natomiast w czasie przelotów można je spotkać wszędzie, nawet w miejskim parku. Obecnie brakuje danych na temat liczebności populacji krajowej, nie wiadomo też, czy ulega ona spadkowi czy też może wzrasta. Istniejące dane wskazują jednak, że ilość gniazdujących krzyżodziobów w niektórych regionach Polski może się kurczyć, np. w Białowieskim Parku Narodowym w ciągu ostatnich 25 lat ptaki te były liczne tylko po jesiennym nalocie w 1976 roku, już w roku 1988 występowało tylko kilka par lęgowych, a w roku 1993 znaleziono jedynie pojedyncze pary.

Zdjęcia (USFWS) zostały udostępnione dzięki uprzejmości United States Fish and Wildlife Service.

Materiały źródłowe:

- GŁOWAĆSKI Z. (red.) 2002. Czerwona Lista Zwierząt Ginących i Zagrożonych w Polsce. Instytut Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Nauk. Kraków.
- HUDECK, 1993. Przewodnik ptaki. Wydawnictwo Multico. Warszawa.
- KŁOSOWSKI G., KŁOSOWSKI S., KŁOSOWSKI T., 1991. Ptaki Biebrzańskich Bagien. Krajowa Spółdzielnia Artystyczno-Techniczna KSAT. Warszawa.
- PERRINS M. C. (red.), 2004. Wielka encyklopedia ptaków. Wydawnictwo Muza SA. Warszawa.
- ROZPORZĄDZENIE 2001. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 10.04.2001 r. w sprawie ustalenia listy gatunków zwierząt łownych oraz określenia okresów polowań na te zwierzęta (Dz. U. nr 43, poz. 488)
- ROZPORZĄDZENIE 2001. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 26.09.2001 r. w sprawie określenia listy gatunków zwierząt rodzimych dziko występujących objętych ochroną gatunkową ścisłą i częściową oraz zakazów dla danych gatunków i odstępstw od tych zakazów. (Dz. U. nr 130, poz. 1456)
- ROZPORZĄDZENIE 2004. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 19.04.2004 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ustalenia listy gatunków zwierząt łownych oraz określenia okresów polowań na te zwierzęta (Dz. U. nr 76, poz. 729)
- ROZPORZĄDZENIE 2005. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 11.03.2005 r. w sprawie ustalenia listy gatunków zwierząt łownych (Dz. U. nr 45, poz. 433 i 434)
- SOKOŁOWSKI J., 1992. Ptaki Polski. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne. Warszawa.
- TOMIAŁOJĆ L., STAWARCZYK T., 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. Tomy I, II. Polskie Towarzystwo Przyjaciół Przyrody „pro Natura”. Wrocław.